

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У СТУ- ДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ

У статті узагальнено теоретичні підходи до поняття «внутрішньоособистісний конфлікт» та «життєстійкість», проаналізовані особливості взаємозв'язку внутрішньоособистісних конфліктів із життєстійкістю. Описані результати дослідження особливостей внутрішньоособистісних конфліктів у студентів із різним рівнем життєстійкості.

Ключові слова: внутрішньоособистісний конфлікт, життєстійкість, емоційно позитивне переживання, емоційно негативне переживання, дезінтеграція мотиваційно-особистісної сфери.

М.В. Балушок

ОСОБЕННОСТИ ВНУТРИЛИЧНОСТНЫХ КОНФЛИКТОВ У СТУДЕНТОВ С РАЗНЫМ УРОВНЕМ ЖИЗНЕСТОЙКОСТИ

В статье обобщены теоретические подходы к понятию «внутриличностный конфликт» и «жизнестойкость», проанализированы особенности взаимосвязи внутриличностных конфликтов с жизнестойкостью. Описаны результаты исследования особенностей внутриличностных конфликтов у студентов с разным уровнем жизнестойкости.

Ключевые слова: внутриличностный конфликт, жизнестойкость, эмоционально позитивное переживание, эмоционально негативное переживание, дезинтеграция мотивационно-личностной сферы.

M.V. Balushok

INTRAPERSONAL CONFLICT PECULIARITIES OF STUDENTS WITH DIFFERENT LEVELS OF HARDINESS

The paper summarizes the theoretical approaches to the concept of «intrapersonal conflict» and «hardiness», analyzed the features of the relationship of intrapersonal conflicts with hardiness. The results of studies of the intrapersonal conflicts among students with different levels of hardiness.

Key words: intrapersonal conflict, hardiness, emotion positive experience, emotion negative experience, disintegration of the motivational and personal sphere.

Проблема. В даний час досить чітко сформувалося уявлення про внутрішній світ людини як світ, що знаходиться в стані постійної напруги (Л.І. Анциферова, 1992, Д.О. Леонтьев, 1992, О.С. Калмикова, 1986, І.В. Дубініна, 1995), джерелом якої виступають боротьба потягів, неузгодженість потреб і амбівалентність мотивів. Внутрішньоособистісний конфлікт розглядається психологами з двох різних боків: як необхідна умова розвитку особистості, яка може сприяти її зростанню (Б.С. Братусь, 1988; Б.В. Зейгарник, 1989; С.О. Капустін, 1983; О.Б. Фанталова,

1992), і як дещо загрозливе, що може призводити до загальмування її розвитку, дисгармонізації і травмування. Нестабільність сучасної політичної, економічної ситуації посилює значущість питання. Необхідність в допомозі людині адаптуватися до напруги у сучасному світі, вирішувати внутрішні протиріччя, успішно реалізовувати себе, обумовлює необхідність звернення до феномену життєстійкості, запропонованому С. Мадді і який розуміється ним як патерн установок і навичок, що дозволяють перетворити зміни навколишньої дійсності на можливості людини. Питання можливості подолання внутрішніх конфліктів та полегшення їх емоційної переробки, якій може сприяти життєстійкість, потребує емпіричної перевірки та теоретичного обґрунтування.

Метою даної статті є аналіз особливостей внутрішньоособистісних конфліктів у студентів у зв'язку з різним рівнем життєстійкості.

Завдання: 1) виявити особливості взаємозв'язку внутрішньоособистісних конфліктів із життєстійкістю; 2) проаналізувати результати дослідження особливостей внутрішньоособистісних конфліктів у студентів із різним рівнем життєстійкості.

Об'єкт дослідження – життєстійкість особистості. **Предмет** внутрішньоособистісні конфлікти студентів з різним рівнем життєстійкості.

Методи дослідження – теоретичний аналіз, метод тестів, методи обробки даних за допомогою математико-статистичної обробки, кореляційного аналізу (коефіцієнт кореляції Пірсона), U-критерій Мана-Уїтні.

Результати. Аналіз проблеми внутрішніх конфліктів показав, що погляди зарубіжних дослідників на дану проблему залежать від приналежності до тієї чи іншої школи психології. Більшість із них розуміють під «внутрішнім конфліктом» дещо негативне і небезпечне (психоаналіз, біхевіоризм). Вітчизняні автори обґрунтовують точку зору, згідно якої протиріччя та внутрішні конфлікти є рушійними силами розвитку (С.Л. Рубінштейн, В.С.Мерлін, О.М. Леонтьєв, Л.С. Виготський, Г.С. Костюк, К.О.Абульханова-Славская, В.Т. Асеев, Л.І. Божович, Л.С. Славіна, І.І.Чеснокова, В.В. Столін, Ф.Є. Василюк, В.Н. Мясіщев, А.І. Захаров).

Поняття життєстійкості, введене С. Мадді і позначене їм як особлива особистісна риса, як патерн установок і навичок особистості, допомагає їй перетворити негативні впливи в можливості, широко вивчається в зарубіжній психології. У вітчизняній психології близькими життєстійкості є поняття: смисложиттєві орієнтації, як вищий рівень самореалізації особистості; самоставлення як центральне утворення особистості, яке в значній мірі визначає соціальну адаптацію особистості; стильова саморегуляція як істотні індивідуальні особливості самоорганізації і управління зовнішньою і внутрішньою цільовою активністю, стійко проявляються в різних її видах [5]. Експериментально доведено Т.В. Наливайко зв'язок життєстійкості із такими властивостями особистості, які припускають активність (екстраверсія, агресивність, спонтанність) [7]. Доведено високу зворотню (негативну) кореляцію життєстійкості із внутрішньою конфліктністю і самозвинуваченням у молоді і у дорослих. Ці фактори ускладнюють можливість позитивної переробки стресових впливів, трансформацію негативних вражень у нові можливості, дії, спрямовані на оволодіння зі стресовою ситуацією, здійснення мети, тобто того, що ускладнює активність людини, і що входить до поняття діяльнісного боку життєстійкості.

Розглядаючи поняття життєстійкості, цікаво, як саме кожний із її компонентів може впливати на переживання внутрішніх конфліктів. На наш погляд, компонент включеності може допомогти особистості не зациклюватися на проблемі, а оскільки звуження фокусу свідомості є однією з передумов загострення внутрішніх протиріч, які сприяють їх перетворенню у внутрішні конфлікти, то включеність може безпосередньо сприяти подоланню протиріч без перетворення їх на внутрішні конфлікти або полегшувати емоційну переробку внутрішніх конфліктів та їх подолання. З нашої точки зору компонент контролю включає прийняття відповідальності особистістю, що сприяє більш високій толерантності до стресу і здатності до конструктивного вирішення внутрішніх протиріч і конфліктів. Прийняття ризику особистістю служить емоційно більш позитивному переживанню внутрішніх конфліктів, оскільки людина сприймає і позитивні, і негативні події як такі, що служать набуттю досвіду, тим самим

полегшуючи конструктивне розв'язання конфлікту, сприяє виходу особистості на новий рівень розвитку, будучи рушійною силою розвитку без шкоди для психічного та фізичного здоров'я особистості. Таким чином, усі компоненти поняття життєстійкості (включеність, контроль, прийняття ризику), а також пов'язані з ним властивості особистості (активність, спонтанність, екстраверсія) можуть сприяти більш емоційно позитивному переживанню внутрішніх протиріч і конфліктів, конструктивному подоланню внутрішніх конфліктів без завдання шкоди особистості. Компоненти життєстійкості включають якості особистості, які і зазначаються дослідниками як передумови конструктивного подолання внутрішніх конфліктів (відповідальність, активність, оптимізм) [1, 2, 5, 8]. Особливості зв'язку внутрішньоособистісних конфліктів із життєстійкістю не досліджені емпірично, у загальному вигляді зазначається лише їх зворотній зв'язок.

Діагностичний блок включає систему «Діагностика внутрішнього конфлікту» О.Б. Фанталової та методику «Опитувальник життєстійкості С.Мадді». Дослідження проводилось на студентах I курсу ХНПУ ім. Г.С.Сковороди факультету психології та соціології. У дослідженні брали участь 70 студентів.

Дослідження внутрішньоособистісних конфліктів показало, що життєвими сферами, що викликають внутрішній конфлікт у студентів-першокурсників, виявились «Щасливе сімейне життя» (50%), «Любов» (33%), «Матеріально-забезпечене життя» (31%), «Наявність хороших друзів» (24%), «Здоров'я» (23%). У різних життєвих сферах у студентів переважають позитивні стани внутрішнього спокою та комфорту (середня вираженість позитивних станів 5,4). Це свідчить, що хоча у більшості досліджуваних і присутні деякі розбіжності у мотиваційно-особистісній сфері, що можуть бути виражені внутрішніми конфліктами, але вони досить спокійно та позитивно сприймаються студентами. Оскільки студентський вік характеризується загалом оптимістичністю, позитивним поглядом на світ, то це безумовно може полегшувати переживання у різних сферах життя. Негативні стани загалом мають слабку вираженість (за середніми результатами 2,4). Життєвими сфери, яким в більшій мірі притаманні внутрішні конфлікти при порівнянні

студентів з різним рівнем життєстійкості виявились ідентичними: «Щасливе сімейне життя», «Активне діяльне життя», «Любов», «Наявність хороших друзів». Це свідчить про те, що життєстійкість не пов'язана із змістом внутрішніх конфліктів особистості, актуальність певних сфер і їх конфліктність залишається не змінною. Однак відсоток людей з внутрішніми конфліктами цих сфер нижчий у студентів із середнім та високим рівнем життєстійкості у порівнянні із досліджуваними із більш низькими показниками життєстійкості. Студенти із середнім та високим рівнем життєстійкості більш емоційно позитивно сприймають внутрішньоособистісні конфлікти по основних життєвих сферах та їх емоційно позитивні стани значимо вищі (Табл.1).

Таблиця 1

Порівняння основних показників системи «Діагностика внутрішнього конфлікту» О.Б. Фанталової у груп досліджуваних з різним рівнем життєстійкості за U-критерієм Мана-Уїтні

Показники системи «Діагностика внутрішнього конфлікту»	Групи досліджуваних з різним рівнем життєстійкості		
	Низький (n=13) та середній (n=37)	Низький (n=13) та високий (n=15)	Середній (n=37) та високий (n=15)
1.Інтегральний показник (РСЦД)	–	–	–
2.Емоційно позитивні стани	120**	40**	–
3.Емоційно негативні стани	125**	30**	185*
4.Емоційно позитивні стани (момент дослідж.)	–	–	–
5.Емоційно негативні стани (момент дослідж.)	119**	35**	–
6.Рівень дискомфорту	–	–	–

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Провівши кореляційний аналіз взаємозв'язку життєстійкості з основними показниками системи «Діагностика внутрішнього конфлікту», бачимо, життєстійкість має негативну кореляцію з інтегральним показником рівня дезінтеграції мотиваційно-особистісної сфери, що свідчить про те, що загалом рівень дезінтеграції

мотиваційно-особистісної сфери пов'язаний із показником життєстійкості (Табл. 2).

Таблиця 2

Результати кореляційного аналізу даних життєстійкості з основними показниками системи «Діагностика внутрішнього конфлікту» О.Б. Фанталової за Пірсоном (N=70)

Показники		Кореляції показників
Життєстійкість	Інтегральний показник рівня дезінтеграції мотиваційно-особистісної сфери (R)	-0,26*
Життєстійкість	Показник загальних позитивних станів	0,32**
Життєстійкість	Показник загальних негативних станів	-0,47**
Життєстійкість	Загальний негативний стан сьогодні	-0,29*
Життєстійкість	Загальний позитивний стан сьогодні	0,06
Життєстійкість	Рівень дискомфорту	-0,14

Примітка: * $p \leq 0,05$; ** $p \leq 0,01$

Позитивні кореляції отримані між життєстійкістю та показником загальних позитивних та загальних негативних станів. Отже, життєстійкість впливає на емоційну переробку внутрішньоособистісних конфліктів, спричиняє більш позитивне їх сприйняття. Життєстійкість негативно корелює із «Загальним негативним станом на момент дослідження». Кореляція життєстійкості із «Загальним позитивним станом сьогодні» та рівнем дискомфорту дуже слабка.

Висновки. 1. Компоненти життєстійкості включають такі якості особистості, які можуть сприяти конструктивному подоланню внутрішніх конфліктів (відповідальність, активність, оптимізм). 2. Проведене дослідження підтвердило відмінності у емоційному переживанні внутрішніх конфліктів у груп досліджуваних з різним рівнем життєстійкості. Досліджувані із середнім та високим рівнем життєстійкості більш емоційно позитивно сприймають внутрішньоособистісні конфлікти по основних життєвих сферах, їх емоційно негативні стани значимо нижчі. Життєві сфери, яким притаманні найвищі показники внутрішніх конфліктів, залишаються однаковими у груп досліджуваних з різним рівнем жит-

тестійкості, але кількість досліджуваних з внутрішніми конфліктами варіюється у залежності від рівня життєстійкості.

Перспективи подальших досліджень. Планується доповнення методики «Рівень співвідношення цінності та доступності у різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової з метою конкретизації причин недоступності.

Список літератури

1. Анциферова Л.И. Психология повседневности: жизненный мир личности и техники ее бытия // Психологический журнал. – 1993. – Т. 15. – № 2. – С. 3-16.

2. Абульханова-Славская К.А. Психологические и жизненные потери // Психология личности в условиях социальных изменений. – М., 1993.

3. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6-ти т. Т. 1. Вопросы теории и истории психологии / Под ред. А.Р. Лурия, М.Г. Ярошевского. – М.: Педагогика, 1982. – 488 с.

4. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. – М.: Политиздат, 1975. – 304 с.

5. Леонтьев Д.А., Рассказова Е.И. Тест жизнестойкости. – М.: Смысл, 2006. – 63 с.

6. Мерлин В. С. Личность и общество. – Пермь: ПГПИ, 1990. – 92 с.

7. Наливайко Т.В. Исследование жизнестойкости и ее связей со свойствами личности: Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.05 / Татьяна Викторовна Наливайко. – Южно-Уральский ун-т. – Ярославль, 2006. – 28 с.

8. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 679 с.

9. Фанталова Е.Б. Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта. – Самара: БАХРАХ-М, 2001. – 128 с.